

Universal Declaration of Human Rights - Adyghe

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

Цыху Хуэфацэхэм Теухуа Дунейнсо Джэнсалъэ

1948

Federation of Caucasian Associations

Kaffed

Дунэенстэу кьэрал зэгохьэныгъэм н зэфэсэу 1948 гъэм тыгъэгъазэм н 10-м щылагъэм кыщанштагъ 217 А (III) зномер унашъомкIэ.

Цыф Фэнгуанэхэм Афэгъэхьыгъэ Дунэенстэу Джэнсалъэ

Дунэенстэу Кьэрал Зэгохьэныгъэм (ДКЗ) н Зэфэсым егъэлэу;

Дунэенстэу цыфыгъэм кыххубытэрэ хэтрэ зы цыфи зэгохьэныгъы;

мы джэнсалъэр сыдигъун янэгъу клэгъэтызэ, мыщ кышыхэнцырэ цыф фэнгуанэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ янэлэ зэрэтырагъэтырэм, фашырэ лъытэныгъэм егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ гъогукIэ зырагъэужьынэу;

хэгъэгъу клонхэмн дунэенстэумн кло кьэсми нахьы зыщызыужьырэ амалхэр зыфагъэпгъхьэнэзэ мы зэгохьэныгъэм хэт кьэралхэм ежьымэ ялъэпкьхэри, яуангъо клэгъэтырэ нэмыкIрэ кьэралмэ ялъэпкьхэри кызэкIнубытэу, дунэенстэум н тэдэрэ чIанIи мы цыф фэнгуанэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ кыщанцтэным, лъэшэу цызэрагъэкIоным, щэгъэцэкIэным фэкъудынхэу,

цыф фэнгуанэхэм афэгъэхьыгъэу цыф жьугъэхэмн лъэпкьхэмн язэфэдэ идеал

шапхъэхэр кьэзыгъэуцурэ мы дунэенстэу джэнсалъэр.

1-нэрэ шычыгъу

Цыф иетэури пгъхьэфитэу, ялъытэныгъэрэ яфэнгуанэхэмрэкIэ зэфэдэу кьальфы. Акъылрэ зэхэпхькI гъуазэрэ ялэпгъы, зыр зым зэкъош зэхэпхь азфагъу дэлъэу зэфыщытынхэ фэе.

2-нэрэ шычыгъу

Хэтрэ цыфи зэфэдэу фит мы джэнсалъэм хэт цыф фэнгуанэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ зыфигъэпгъхьэнэу, зыщыц расэм, ышъо, бзылъфыгъэ-хульфыгъэу зэрэщытым, ыбзэ, ыпгъ дным, политичнэ е нэмыкIрэ епгъыкIэу нIэм, лъэпкьгъэу е цыф кунэу кызыыхэкIыгъэм, мылъкоу нIэм, кызыщальфыгъэм емылгытыгъэу зэхэдзынчгъэу, фэгъэкIотэныгъэнчгъэу.

Ащ нэмыкIэу, кьэрал пгъхьэфити, нэмыкIым нуангъо клэти, зыпгъхьэфитыжьыныгъэ (автономне) зымын, нэмыкIрэу зы пгъхьэфитыныгъэ лъахъэ зытелгъы, сыд фэдэрэ кьэралым ицIыфэу щытми хэтрэ цыфи зэхэдзыныгъэ фашы хьунцтэи зыщыц кьэралым иполитичнэ е юридическэ системэ е дунэенстэу кьэралхэм азфагъу щыриIэ статусым кыххэкIэу.

3-нэрэ шычыгъу

Исэуныр, шъхъэфитыныр, щынгъончъагъэр хэти ифэшъуаш.

4-нэрэ шычыгъу

Хэти ищыллэу илгытэ е ищылышлэ ибгъэты хъунтэн, сьд фэдэ шыклэун ищылышъэр, ищыл иэн-кьэщэфыныр зыми фэдэ мыхъунэу кьоды.

5-нэрэ шычыгъу

Хэти лъэшыгъэ енхъэлэ хъунтэн, жьалымыгъэклэ, цыфыгъэм кьемызэгъэу е инанэ зыгъэулышши фэдэклэ удзеклэ, ащ фэдэ тазыр теилъхъэ хъунтэн.

6-нэрэ шычыгъу

Хэти фэшъуаш тэдэрэ чланн цыфэу, юридическэ лицоу кьыпцалгытэнэу.

7-нэрэ шычыгъу

Хэтрэ цыфи кьэрал хабзэм инангъхъэ щызэфэд ыкн кьэрал хабзэм кьэухъумэныгъэхэр зэхэдзынчъэу, язэфэдэу зыфагъэшъхъэнэу фит. Хэти зэхэдзынчъэу, зэфэдэу фэшъуаш мы джэпсалъэм кьемызэгъэу, зэхэдз зыхэлъ юфшлангъохэми, ащ фэдэ юфшлангъомэ сьд фэдэун атегъэгунхонми кьыпцаухъумэнэу.

8-нэрэ шычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ ил хабзэ шъхъэлэм е кьэрал хабзэм кьыринэсырэ цыф фэшъуашэхэр зыукьорэ юфшлангъо кьызехъулэклэ фитыныгъэ зилэ ухыяклохэм зафигъэзэнэу, зыкьаригъэухъумэнэу.

9-нэрэ шычыгъу

Хэтрэ цыфи лажъэ нмылэу аубыти, агъэтлысн, егъэзыгъэклэ нэмыклрэ чланлэ афи хъунтэн.

10-нэрэ шычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ ил ифэшъуашэхэмрэ ишъэрылгъэхэмрэ аухэсы ыкн ежъым зы лажъэ кьытыралъхъэ зыхъуклэ зыми шломыллыклэу, зыми нунагъо клэмытэу, зыми нмытельхъэу щыт ухыякло шъхъэфит исэфитыр зэфагъэклэ ыкн нафэу илоф ригъэлтынэу фэенэу.

11-нэрэ шычыгъу

1. Зы лажъэ/шлэхъэджагъэ зытыралъхъэрэ хэтрэ цыфи знухыижъыным нае зыфэныкьонцт щынгъончъагъэхэр зыпцгъотынэу щыт ухыигъо нафэм иклэухъэу, кьэрал хабзэм тетэу агъэкьончафэклэ хыеу кьалгытэ, мыхыишъо кьырапльтырэн.

2. Хэти агъэкьуанчэ хъунтэн, зешлэ лъэхъаным кьэрал хабзэклэ е дунэенстэу хабзэклэ шлэхъэджагъэу амылгытэнцтыгъэ зы юф зэриншлагъэм е ышланхъэу кьащыхъу горэ зэримышлагъэм кьыхэкьыклэ. Хэти шлэхъэджагъэ зешлэм фэгъэуцугъэу цытыгъэ тазырым нахъыбэ тыралъхъэ хъунтэн.

12-нэрэ шычыгъу

Хэтрэ цыфи и гъэшлэ унае, нунагъо, нуна е зэрэзэрашлэхэрэ шыклэхэм шъхъэусыгъончъэу зыри кьыхэлэбэ хъунтэн, инанэ, ыцлэ кьелусэ хъунтэн. Хэти фитыныгъэ ил мыщ фэдэ кьыхэлэбэныгъэхэм кьэрал хабзэклэ зыкьацаригъэухъумэнэу.

13-нэрэ нычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI зы хэтрэ зы кьэралн ичIыналгы шгхьэфитэу шызеклонэу, шысэунэу.
2. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI ежыи нкьэралн ахэтэу тэдэрэ кьэралн икондыкIынэу ыкIн икIэрыкIэу кынгьээжыишэу.

14-нэрэ нычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI жьалымыгы/лыс кьырахынэу зыхьурэм, нэмыкIрэ кьэрал ыншгхьэ ригьэзынэу, шгхьэсгьэзыныгы амалхэр зыфигьэшгхьэишэу.
2. Ау ишгыишкьанIэклэ политичнэу шымыт илэшхьэджагьэхэм е дунэенстэу кьэрал зэгохьэныгыэм имурад, ибзыишгьэхэм кьемызэгьэрэ IофшIаншгьохэм кьахэкирэ дэоданшгьэхэмклэ мы фитыныгыэр зыфэбгьэшгхьэишэу хьунцтэл.

15-нэрэ нычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI зы кьэралым ицIыфэу шыгынэу.
2. Хэтрэ цыфи ицIыфэу шыт кьэралым шгхьэусыгьончгьэу хэбгьэки е нэмыкIрэ кьэралым ицIыф хьунэу илэ фитыныгыэм хэбгьэишэу хьунцтэл.

16-нэрэ нычыгы

1. Зыишэбжэ икьугьэ хэтрэ бзылгыфыгьи хьулгыфыгьи фитыныгы нI кьызыхэкигыгы лгьэнкьым, ицIыфэу шыт кьэралым е динэу ылыгыым кьыхэклэу зы нэрыогьун кьыфэмыуцоу, фитэу кьышцэнэу, дэклонэу, унагьо ыишэишэу.
2. Зэрэцэн-зэдэклоным фэгьэхьыгыгы зэзэгьыныгыэр (нэчыхьэр), зэрэцэнцт-зэдэклонцтхэм ежымэ я шгхьэфитыныгыгы шгыишкьэрэ яишIонгьоныгыгы икьурэклэ агьэнсы.
3. Унагьуэр, цыфыбэ-лгьэнкь исеукIэм и лгьэбжэ шгхьэлэшгы, ар цыф жьугьэмн кьэралымн кьеухьумэ.

17-нэрэ нычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI ежым нунаеу е нэмыкIрэхэр илэхьэгьоу мылгыку зришгьэлэнэу.
2. Хэтрэ цыфи шгхьэусыгьончгьэу имылгыку кьыишхы е хэбгьэишэу хьунцтэл.

18-нэрэ нычыгы

Хэтрэ цыфи гуишысэ, зэхашIэ ыкIн дин фитыныгы нI. Мы фитыныгыэм кьызэкIеубытэ изакьоу е кунэу, нафэу е унаеу (шгьэфэу) итхьафэлорыишIэнхэр, идинклэ илэшхьэхэр нэрылгьэгьоу аришгьэлэн, ыгьээзэклэн фитыныгыэри.

19-нэрэ нычыгы

Хэтрэ цыфи фитыныгы нI зэрэфаеу гуишысэнэу, игуишысэхэр кьыишIотэнэу. Мы фитыныгыэм кьыхеубытэ цыфыр игуишысэхэм фэшIыклэ зымн кьымыгыэгумэкиынэу, кьэралыгыгьо гьуианкьэхэм ямылгыгыгыгы илэныгыэхэр, гуишысэхэр сыд фэдэрэ гьогукIн кьылгыыхьон, кьыишIотын, зыларынгьэхьэн фитыныгыэри.

20-нэрэ нычыгы

1. Хэти фитыныгы нI Iшэнчъэу, зэо-бэпэнчъэу зэфэсынэу, хасэ зэхинцэнэу, зэхэнцэгъэ хасэм хэхьэнэу.

2. Хэти зы хасэ хэхьэнэу ебгъэзы хьуицтэн.

21-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI занклэу ежым е фитэу кыыхихыгы лыкломэ ялэклэ кьэралым изегъэклон Iофхэм ахэхьэнэу, ахэлэжьэнэу.

2. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI икьэралн цыф жьугъэмн Кьыфызэригыэнэпрэ амалхэр зэхэдзынчъэу, иетэумн афэдэу зыфигъэпгъэхьэнэу.

3. Хыкумэт Iэпгъэхьэтетныгыэм илгъабжъэр кьэралым и цыф жьугъэм ишIонгъоныгы ары. А ишIонгъоныгыэр кьэнафэ пгъэф шIыклэм тет хэхыныгы фит зафэхэу е цыфмэ ишIонгъоныгыэхэр пгъэхьэфит-иесэфитэу кыызэрэгъэлыгъонгъуицт нэмыклрэ шIыклэхэу, зыныбжь икьугъэ цыф иетэумн афызэлухыгыэу, ялэлэтхэмн зэфэдэ кIуачIэ ялэу, шIэлыгъэнэфагыэклэ кьытырагыэзэжьырэхэмклэ.

22-нэрэ пычыгы

Цыф жьугъэм зэрэнцыным елгытыгыэу хэтрэ цыфи социалнэ кьэухъумэныгы фэшIуанш. Кьэрал кIуачIэклэ е кьэралыгъомэ яздэлэныIэклэ ыкIн хэтрэ кьэралн ежым игыэнсыклэрэ намалхэмрэ ялгытыгыэу хэтрэ цыфи фитыныгы нI инанэрэ ицIыфыгыэрэклэ гунсэфэу зэрэиужьын ылыгъыицт экономикэ, социалнэ ыкIн шIэнхабзэ Iофклэ зыфэныкьонцт амалхэр рагыэгъотынэу.

23-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI лэжьэнэу, фитэу иIоф кыыхихынэу, зэфагыэклэ ыкIн фэшIу амалхэмклэ лэжьэнэу ыкIн Iофынчъагыэм кьыщаухъумэнэу.

2. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI зэхэдзынчъэу зэфэдэ Iоф фэшI зэфэдэ уасэ кьыратынэу.

3. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI ежьыри нунагыун цыфым фэшIгонэн иесэуклэ иIэу зыгъэнсэун, иицIагыэ хъумэ зылыIэсынгыунэу ицIт сыд Фэдэр социалнэ кьэухъумэныгыэхэмклэ клэгъэнытагыэу зы иесэуклэ амал кьэзытын зылыгъыицтэу зы лэжьэпклэ фэшIу кьыIэрыхьэнэу.

4. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI ежьы ишIуагыэ нае хасэ (профсоюз, сендикэ) зэхинцэнэу, ац фэдэ зэхэнцэгъэм хэхьэнэу, хэтынэу.

24-нэрэ пычыгы

Хэтрэ цыфи фитыныгы нI зигъэнсээфынэу, ынэгу зыригыэужьынэу, иетэумн афэмыдэу илэжьэгъу шIэлыгъэ цыф фэшIуаншэ шапхъэм итэу кьыфагыэнсынэу, шIэлыгъэ гъэнэфагыэклэ илэжьэпкIн кьыратызэ гъэнсэфакIо дэклынэу.

25-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI ежьыри нунагыун узынчъэн, тхъэгъо фэшIуаншэ иIэу иесэун нае шIхыныгы, ишIуаншэ, унэ ыкIн медицинскэ IэныIэгъу ыгыотынэу. Хэти фитыныгы нI, Iофынчъагыэ, сымэджагыэ, фыкьуагыэ, лыгыобагыэ, ишIузэбагыэ, жьыгыэ ыкIн ежьым имыIэшIагыэ Iофыгъомэ кьахэклэу амалынчъагыэ, тхъэмыкIагыэ кьылыгысэу ицIтмэ кьаухъумэнэу.

2. Ныхэмрэ сабийхэмрэ фитыныгы яI ялыеу кьыкIэлгышIлынхэу, кьыдэлэныIэнхэу. Зэрэнцэгъэ зэлI-зэшIуз ибынэун зэмышпгъэгъусэмэ кьальфыгыэун ицэрэт, сабий иетэумн а зы социалнэ кьэухъумэныгыэ амалхэр язэфэдэу афагыэнгъэанэ.

26-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфи фит гэсэныгэ зэригэгьотынэу. Анахь маклэмэ нэублэ ыкн лэбжэ гэсэныгэр ахыңэнчэу арагэгьоты. Нэублэ гэсэныгэр унмылэнклэ амал нмылэу, егэзыгэуу цыт. Техникэ ыкн лэнлагэ гэсэныгэр хэти физэлухыгэңт. Ашгэрэ гэсэныгэр зэхэдзынчэу хэти физэлухыгэу цытын фэе ежым нсэнаун (талант) елгытыгэу.

2. Гэсэныгэр цыфым нцыфыгэм нкэуу зыригэгужыным фэшлэу гэпсыгэу ыкн цыф фэшгуашэхэмрэ фитыныгэ нгыхалэхэмрэ афаншэрэ уасэр, лыгтэныгэр ыгэлэныным, кнгэнытэным фэунэтлыгэу цытын фэе. Гэсэныгэм цыфхэр ригэгуншун фэе расэ нстэуми, лэпкэ нстэуми, дин куи нстэуми азфагу гулгытэ, зэгурыло, зэфэшлуныгэ, зэныбджэгугэ дэлгынэу ыкн мамырныгэр кылухэумэным нэе Дунэенстэу Кэрал Зэгохэныгэм ригэклокырэ лэбжыгэм зыригэгужэу цытын фэе.

3. Сабиймэ арагэгьотыңт гэсэныгэр зыфэдэңгыр кыхэзыхынэу фитыр, нстэуми анэрэу янэрэ-ятэрэ ары.

27-нэрэ нычыгэу

1. Хэти фитыныгэ нл цыф жэугэ шэнхабзэ нсэуклэм фитэу хэхэнэу, хэлэжэнэу, гыуэджэр зыфигэгнххэнэу, шэныгэ зыужыныгэм хэлэжэнэу ыкн ар зыфигэгнххэнэу.

2. Хэти фитыныгэ нл ежым кыгэгэшлыгэ шэныгэ, жабзэ (литературэ), гыуэджэ лэнлагэхэм мылэкоу, нклэу, уасэу, лыгтэныгэу кэапаклорэр кыфаухэумэнэу.

28-нэрэ нычыгэу

Хэти фэшгуаш мы джэпсалтэм кышцыхэнцэрэ цыф фэшгуашэхэмрэ фитыныгэхэмрэ зэрагэгэклэнгунэу зы социалнэ ыкн дунэенстэу гэпсыклэ системэ цылэнэу.

29-нэрэ нычыгэу

1. Хэти ежы нцыфыгэ фитэу ыкн нкэуу зыригэгужынэу амал кэзыгырэ цыф жэугэмн кэралми финлэжын фэеу нгыэрылхэр нлэх.

2. Хэти нфэшгуашэхэр зыфигэгнххэнэ ыкн нфитыныгэхэр зэрихэ зыхуклэ, нэмыклми яфэшгуашэхэмрэ яфитыныгэхэмрэ афадэн, ахэмэ лыгтэныгэ кэафегэгншыгэн ыкн демократичэскэ цыф жэугэм зэдырилэ шэнхабзэр (этнкар), цыф жэугэ гэпсыклэр, шылаклэр егэгнлоклэным намалхэр кэуухэумагэ хэуным нэе фэшлэу кэрал хабзэклэ агэгнэфагэ гыуанкээмэ япхыгэу цытыңт.

3. Сыдэуңтэун орэхэу, мы цыф фэшгуашэхэмрэ фитыныгэхэмрэ зыфэбгэгнххэнэ, зепхэ хэуңтэн Дунэенстэу Кэрал Зэгохэагэм н гурыл-гурынлэхэмрэ нбзынхэхэмрэ (принципхэмрэ) адимыңтэу, анэшлэуеклоу.

30-нэрэ нычыгэу

Мы джэпсалтэм кыхнубыгэрэ зы хэбзэ гэууңгыи зыгурыбгало хэуңтэн мың кышцылотыкыгэ хэбзэ гэууңгэмэ аңың гэрэр ылэтынэу, нукэонэу хэтрэ зы кэралн, куи, нэбгыри фитыныгэ ригы фэдэу.